

---

## **KONSTITUTSIYA VA QONUNLARDA BOLA HUQUQLARINING HIMOYASI**

**Maqsudova Gulbahor,  
Sattorova Muxarram Abdurazoqqovna**  
Toshkent shahar yuridik texnikumi

### **ANNOTATSIYA**

*Ushbu maqola bola huquqlari, ya'ni inson huquqlari avvalambor O'zbekiston Respublikasi Konstitutsiyasida mustahkamlanganligini, Konstitutsiyamizning bosh yo'nalishi - insonni va uning hayotini ulug'lash ekanligini, inson va uning hayoti, eriknligi, sha'ni, qadr-qimmatini hamda boshqa daxlsiz huquqlari oliy qadriyat hisoblanishini yoritishga bag'ishlanadi.*

**Kalit so'zlar:** *Demokratiya, Konstitutsiya, qadr-qimmat, erkinlik, huquq, burch, qonun, jamiyat.*

## **PROTECTION OF CHILDREN'S RIGHTS IN THE CONSTITUTION AND LAW**

**Maqsudova Gulbahor,  
Sattorova Muxarram Abdurazoqqovna**  
Tashkent city law technical school

### **ABSTRACT**

*This article states that the rights of the child, ie human rights, are first of all enshrined in the Constitution of the Republic of Uzbekistan, the main direction of our Constitution is the glorification of man and his life other inviolable rights are devoted to the elucidation of the highest value.*

**Keywords:** *Democracy, Constitution, dignity, freedom, law, duty, legislation, society.*

## **ЗАЩИТА ПРАВ ДЕТЕЙ В КОНСТИТУЦИИ И ЗАКОНЕ**

**Максудова Гульбахор,  
Сатторова Мухаррам Абдуразаковна**  
Ташкентский городской юридический техникум

### **АННОТАЦИЯ**

*В данной статье говорится, что права детей, то есть права человека, закреплены в первую очередь в Конституции Республики Узбекистан, главное*

*направление нашей Конституции - прославление человека и его жизненных ценностей и других неотъемлемых прав.*

*Ключевые слова: Демократия, Конституция, достоинство, свобода, закон, долг, законодательство, общество.*

## **KIRISH**

Bola huquqlari, bu umuman olganda inson huquqlari hamdir. Bola huquqlari, ya'ni inson huquqlari avvalambor O'zbekiston Respublikasi Konstitutsiyasida mustahkamlangan. Konstitutsiyamizning bosh yo'nalishi-insonni va uning hayotini ulug'lashdir. Asosiy qonunimizning 13-moddasida: "O'zbekiston Respublikasida demokratiya umuminsoniy prinsiplarga asoslanadi, ularga ko'ra inson, uning hayoti, erikligi, sha'ni, qadr-qimmati va boshqa daxlsiz huquqlari oliy qadriyat hisoblanadi.

Demokratik huquq va erkinliklar Konstitutsiya va qonunlar bilan himoya qilinadi", deb mustahkamlab qo'yilgan.

Konstitutsiyaning II-bo'limi aynan inson va fuqarolarning huquq va erkinliklariga oid normalarni o'z ichiga oladi. Jumladan, O'zbekiston Respublikasi Konstitutsiyasining VII, VIII, IX, X, XI-boblarida inson va fuqarolarning shaxsiy, siyosiy, iqtisodiy-ijtimoiy huquqlari, burchlari, shuningdek bu huquqlarni ta'minlash kafolatlari ham belgilab berilgan.

## **TADQIQOT METODOLOGIYASI**

Maqolani yozish davomida tizimlilik, nazariy-deduktiv xulosa chiqarish, analiz va sintez, tarixiylik va mantiqiylik tamoyillardan foydalanildi.

## **MUHOKAMA VA NATIJALAR**

Konstitutsiyasining VII, VIII, IX, X, XI-boblarida konstitutsiyaviy normalarga ko'ra inson dunyoga kelishi bilanoq, o'zining tabiiy huquqlariga, ya'ni shaxsiy huquqlariga ega bo'ladi. Masalan, Bosh Qomusimizning 24-moddasiga e'tibor qaratsak, unda: "Yashash huquqi har bir insonning uzviy huquqidir. Inson hayotiga suiqasd qilish eng og'ir jinoyatdir",-degan qoida mustahkamlangan. Yashash huquqi inson tug'ilishi bilan vujudga keladi, uning vafot etishi bilan tugaydi. Bu normada yashash huquqidan biror bir shaxsni mahrum qilish yoki uning hayotiga suiqasd qilish eng og'ir jinoyat ekanligi ta'kidlanib, bunday jinoyat uchun O'zbekiston Respublikasi Jinoyat Kodeksining tegishli normalarida jinoiy javobgarlik belgilangan.

Bola huquqlariga to'xtaladigan bo'lsak, shuni ta'kidlash lozimki, davlat sog'lom bolaning tug'ilishi va rivojlanishini ta'minlash uchun zarur shart-sharoitlarni yaratadi.

Sogʻlom avlod jamiyatning eng katta boyligi hisoblanadi. Yosh avlod qadrlanmagan jamiyat hech qachon mukammal va tez rivojlana olmaydi. Kelajakni ishonib topshirish uchun har qanday jamiyat oʻsib kelayotgan yosh avlodni qadrlamogʻi, uning har tomonlama sogʻlom qilib tarbiyalanishiga sharoit yaratib bermogʻi lozim.

Konstitutsiya va boshqa qonunchilik hujjatlariga muvofiq har bir bolaga inson hamda fuqaro huquqlari va erkinliklari tegishli boʻladi hamda davlat tomonidan kafolatlanadi.

Maʼlumki, keyingi vaqtlarda Oʻzbekiston milliy qonunchiligining xalqaro standartlarga uygʻunligini taʼminlash sari dadil olgʻa siljimoqda. Fikrimizning dalili sifatida shuni aytish mumkinki, davlatimiz bola huquqlari kafolatlari toʻgʻrisida, Odam savdosiga qarshi kurashish toʻgʻrisida va bola huquqlarini himoya qilishga doir boshqa qator qonunlarni qabul qildi.

Barchamizga maʼlumki, 1948 yil BMT Bosh Assambleyasi tomonidan Inson huquqlari umumjahon deklaratsiyasi qabul qilingan. 1989 yil 20 noyabrda esa Bosh Assambleya rezolyusiyasi asosida “Bola huquqlari toʻgʻrisida”gi Konvensiya qabul qilindi. Oʻzbekiston davlati bu konvensiyani 1992 yil 9 dekabrda ratifikatsiya qildi. Keyinchalik 2008 yil 7 yanvarda Oʻzbekiston Respublikasining “Bola huquqlari kafolatlari toʻgʻrisida”gi Qonuni qabul qilinib, unga koʻra bola huquqlarini himoya qilish boʻyicha davlat siyosatining asosiy yoʻnalishlari belgilab berildi.

Bola huquqlari, erkinliklari va qonuniy manfaatlarini himoya qilish tizimini yanada takomillashtirish, bola huquqlarining kafolatlarini taʼminlash va ushbu sohadagi xalqaro majburiyatlarni bajarishning taʼsirchan tizimini yaratish maqsadida 2019 yil 22 aprelda yana bir huquqiy hujjat: Oʻzbekiston Respublikasi Prezidentining “Bola huquqlari kafolatlarini yanada kuchaytirishga oid qoʻshimcha chora-tadbirlar toʻgʻrisida”gi PQ-4296-son qarori qabul qilindi va unga koʻra Oʻzbekiston Respublikasi Oliy Majlisining Inson huquqlari boʻyicha vakili (Ombudsman) oʻrinbosari – Bola huquqlari boʻyicha vakil lavozimi joriy etildi. Birlashgan Millatlar Tashkilotining Bola huquqlari toʻgʻrisidagi konvensiyasini bajarish strategiyasini va bola huquqlari masalalari boʻyicha boshqa hujjatlarni ishlab chiqish hamda amalga oshirishda ishtirok etish huquqiga ega boʻldi.

Darhaqiqat, *“Bola huquqlarini taʼminlash hozirgi zamonning global muammolaridan biri boʻlib, uni hal etish bilan bogʻliq masalalar jahon*

***hamjamiyatining doimiy diqqat e'tiborida turibdi. Bu bejiz emas, chunki yosh avlod jamiyat taraqqiyoti va istiqbolini ta'minlovchi yetakchi kuch hisoblanadi*".<sup>1</sup>**

Shuning uchun davlatimiz yuqoridagi qarorda belgilangan vazifalarni bajara borib, jismoniy va yuridik shaxslar, shu jumladan, bolalar hamda ular qonuniy vakillarining bola huquqlari va qonuniy manfaatlari buzilishi to'g'risidagi murojaatlarni ko'rib chiqish orqali bolaning huquqlari, erikliklari va qonuniy manfaatlarni himoya qilinishi kafolatlarini ta'minlab beradi.

Ayniqsa, imkoniyati cheklangan bolalar, shuningdek yetim bolalar va ota-ona qaramog'idan mahrum bo'lgan bolalar tarbiya muassasalarini tamomlagandan keyin ularning ijtimoiy moslashuviga, qonun hujjatlari talablariga javob beradigan turar joy bilan ta'minlanishiga ko'maklashadi.

Bola huquqlarini yanada keng doirada kafolatlash maqsadida qabul qilingan O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2020 yil 29 maydagi "Inson huquqlarini himoya qilish tizimini takomillashtirish bo'yicha chora-tadbirlar to'g'risida"gi navbatdagi qarori Bola huquqlari bo'yicha vakil o'z vakolatlarini mustaqil hamda davlat organlari va ularning mansabdor shaxslariga tobe bo'lmagan tarzda bajarishi, daxlsizlik huquqidan foydalanishi va u O'zbekiston Respublikasi Oliy Majlisi palatalarining roziligisiz jinoiy javobgarlikka tortilishi, ushlab turilishi, qamoqqa olinishi yoki sud tartibida beriladigan ma'muriy jazoga tortilishi mumkin emasligi kabi qoidalarni qat'iy belgilab qo'ydi.

Davlat bolaning shaxsi, uy-joy daxlsizligini, xat-xabarlari sir tutilishini ta'minlaydi hamda bolani ekspluatatsiya va zo'ravonlikning barcha shakllaridan, shu jumladan jismoniy, ruhiy va jinsiy zo'ravonlikdan, qiynoqlarga solishdan yoki shafqatsiz, qo'pol yoxud inson qadr-qimmatini kamsituvchi boshqa shakldagi muomaladan, shahvoniy shilqimliklardan, huquqbuzarliklar va g'ayriijtimoiy harakatlar sodir etishga jalb etilishidan himoya qilinishini amalga oshiradi.

Bolaning huquqlari, erkinliklari va qonuniy manfaatlari buzilganda, shu jumladan ota-ona (ulardan biri) yoki ota-onaning o'rnini bosuvchi shaxslar bolaga ta'minot, tarbiya va ta'lim berish bo'yicha majburiyatlarini bajarmaganda yoki lozim darajada bajarmaganda yoxud ota-onalik huquqlarini suiiste'mol qilganda bola o'z huquqlari va qonuniy manfaatlari himoya qilinishini so'rab vasiylik va homiylik organiga, shuningdek boshqa davlat organlariga mustaqil ravishda murojaat qilishga haqli. Bunday murojaatlarni bola to'liq muomala layoqatiga ega bo'lmaganligi sababli ko'rib chiqmasdan qoldirishga yo'l qo'yilmaydi.

<sup>1</sup> Inson huquqlari bo'yicha O'zbekiston Respublikasi Milliy markazi."Bola huquqlari to'g'risidagi konvensiya va uning fakultativ protokollari". Toshkent-2009, 7-b.

Bolaning hayoti yoki sogʻligʻiga xavf tugʻilganidan, uning huquqlari, erkinliklari va qonuniy manfaatlarini buzilganligidan xabardor boʻlgan shaxslar bu haqda bola haqiqatda turgan joydagi vasiylik va homiylik organiga maʼlum qilishlari shart. Shunday maʼlumotlar olingan taqdirda, vasiylik va homiylik organi bolaning huquqlari, erkinliklari hamda qonuniy manfaatlarini himoya qilish boʻyicha zarur choralar koʻrishi shart.

### **XULOSA**

Davlatimiz tomonidan bola huquqlarini nechogʻli kafolatlanganligini nafaqat mamlakatimizda bu borada olib borilayotgan saʼy-harakatlarda, balki qator normativ-huquqiy aktlarda ham koʻrishimiz mumkin. Jumladan, Oʻzbekiston Respublikasi Jinoyat Kodeksining oilaga, yoshlarga va axloqqa qarshi jinoyatlar bobida tegishli javobgarlik normalari oʻrnatilgan. Chunonchi, Voyaga yetmagan yoki mehnatga layoqatsiz shaxslarni moddiy taʼminlashdan boʻyin tovlash, voyaga yetmagan shaxsni gʻayriijtimoiy hatti-harakatlarga jalb qilish, voyaga yetmagan bolalarni tilanchilik qilishga majbur qilish, oʻn olti yoshga yetmagan shaxs bilan jinsiy aloqa qilish, ularga nisbatan uyatsiz-buzuq harakatlar qilish kabi jinoyatlar uchun qatʼiy jazo choralari belgilab qoʻyilgan.

Yuqoridagilardan koʻrinib turibdiki, davlatimizning bola huquqlarini himoya qilish yuzasidan Konstitutsiya va qonunlarda belgilab qoʻyilgan normalarni hayotga izchil tadbiq etish yoʻlida olib borayotgan siyosati Bolaga va uning huquqlarini taʼminlashga qaratilgan. Biror bir bolaning huquqi sud organining asoslantirilgan qaroridan tashqari hech bir organ yoki mansabdor shaxs tomonidan cheklanishi mumkin emas.

### **REFERENCES**

1. Oʻzbekiston Respublikasi Konstitutsiyasi. Toshkent-“Oʻzbekiston”-2021.
2. Inson huquqlari boʻyicha Oʻzbekiston Respublikasi Milliy markazi. “Bola huquqlari toʻgʻrisidagi konvensiya va uning fakultativ protokollari”. Toshkent-2009, 7-b.